

Kultura oinpean edo hankapeko kultura

Karpa, estalki, toldo edo dena delakoa jarri eta aurrera! Gainetik begiratzen duenak ez ikusteko ahalegina egin (aldamenetatik so dagoenak ezer ez duela ikusten ziurtatu ondoren) eta aurrera! Aranzadi elkartekoak bertara hurbildu eta sartzen ez utzi. Ezjakintasunaren alarde paregabea, Labiano abizena duen bat (alkateordea da hiriburuan, kontuz!), Aranzadi elkarteak autoritate zientifikorik ez duela, idatziz eta guzti jartzera ausartu. Bidegabekeriak asko dira, baina ez dira oraindik maila gorenera iritsi. Iruñeko eta Nafarroako kultura agintariak (ez da komeni agintari kulturalekin nahastea) oraindik ere sorpresa bat baino gehiago emango dizkigute, gaurko gehiegikeria gainditzeara ezinezkoa dirudienean ere asmatzen baitute jendea berriro ere harritzeko formula berriren bat. Badute, horretan, zirkoak adina meritu, eta hainbeste behintzat aitortu beharko zaie. Edo olinpismoa zirkoa baino gehiago maite duenarentzat, *citius, altius, fortius!*

Iruñeko Gaztelu plazan kotxeentzako aparkaleku bat egiteko proiektu honek baditu dagoeneko hilabete batzuk, batzuren memorian urte batzuk ere bai. Kultura jakin baten ondorioa da, kotxearen kultura deitzen zaion horrena —kultura hitza beste edozeinekin elkartzen bada kontzeptu berriak sortzeko ahalmen agortezina duela erakutsiz berriro—; baina ez da hori hemen aztertu nahiko nukeena, leku jakin batean kotxeentzako aparkalekua egitea *a priori* ez baita eztabaida kulturalean sartzeko gaia, edo agian bai, baina ez da nire oraingo asmoa.

Eta proiektu honek hasiera-hasieratik oso gauza bitxi eta bereziak erakutsi badizkigu ere, bereziki gure agintariak soziologia eta batez ere politika ulertzeko dituzten moduez, ez noa oraingoz hiritargoaren kontzeptuak astindu edo beste inolako hautsik harrotzera. Oinetara begiratzera baizik, hanketara. Hankapera, hobeto esanda.

Adokinen azpian hondartza ez baino historia baitago, kultura baitago. Eta agian, hondartzarik ezean, garai bateko Iruñeko bero eta usain mikatzak leuntzeko balio izango zuten termak, erromatarren luxuzko bainuetxeak.

Horiek, termak, agertu dira dagoeneko, mosaiko eta guzti, baina ez omen dute balio handiegirik. Horra agintarien erabakia! Baina nekropoli handi samar bat ere agertu da, eta hango hezurrek ere baliorik ez. Orduko femurrak eta oraingoak itxuraz berdinegiak, eta antropologoek ezer ikasteko aukerarik ez. Gainerako zientzialarientzat nahikoa izango da hezurrei ateratako argazkiak aztertzea. Baina zulatzen jarraitu eta jarraitu, eta oraingoan sekulako harresia: lau bat metroko zabalera duena, eta plaza ipar-hego ardatzean zeharkatzen duena. Hara! Espero ziren gazteluen aztarnak agertu ez oraindik, eta inork espero ez zuen harresia agertu! Erdi Arokoa? Baliteke, baina ez omen dirudi. Erromatarren garaikoa? Oso posiblea omen da. Erromatarrek ez al ziren ba gaur egun katedrala dagoen inguruan bakarrik egon, Nabarrera inguruan? Ez al zioten hori garai hartako kontuetan aditua den Mezquíriz doktoarearen tesiek? (Nafarroako Museoko zuzendari izandakoa da Mezquíriz andrea, Nafarroako Unibertsitatean irakaslea, eta bere ezpainetatik entzuna daukat, museoaren zuzendari zen garaietan, ezin zuela ulertu nolatan izan zezakeen interesik Euskal Telebista batek museo nafar baten jardueran, kanpoko telebista bat izanik. Agintari kulturalak eta kultura agintariak ez dira ez, gauza bera).

Joño! Termak erromatarrenak izan eta Gaztelu plazan bazeuden, erromatarrek uruti ez ziren ibiliko ba! Edo bertako euskaldun kaiku, petral eta zikinak garbitu eta zorri-gabetzeko egin ote zituzten ba terma haiek, euren hirigunetik kanpo? Oraindik ez du inork esan, baina ez nau bategi harrutuko Corpas Mauleón medikuak (Bianako Printzea Erakundearen zuzendari nagusia, Nafarroako kultura agintari goiena, kontseilariaren azpitik), egun hauetako batean, harresiak inolako garrantzirik ez duela esateak. Eta harresiak harresi, aparkalekua egitea askoz ere garrantzitsuagoa dela hiriburua ren ondare historiko, arkitektoniko eta arkeologikoari eustea baino.

Temati daude oso, nolnahi ere, kultura agintari hauek. Miguel Sanzen kultura kontseilariak berak, Laguna jaunak, esan du, gauzak dauden moduan, beharbada aparkalekuaren proiektua txikitu egin beharko dela, uste bezainbat handia ezin izango dela egin ziurrenik. Eta gaineratu du, aztarna arkeologikorik agertu ez den guneetan has daitezkeela dagoeneko aparkalekuaren obrak. Hau da, zati honetan bai, zulo ikaragarria egin daiteke eta zementua sartu, beste honetan ez, erromatarren harresi bat baitago, eta harantzaxeago ere ez, harri arraro batzuk daude azpian eta. Ondare historikoari errespetu eskasa, eta gainera, arkitekturan erabiltzen diren eraikitze metodoen ezagutza murrizta. Baina egingo dute, ez dudarik izan!

Kontu honetan pozten nauen gauza bakarra Gaztelu plaza agintari hauentzako guztientzako buruhauste bihurtu izana da. Oraindik ez dut aipatu Yolanda Barcina alkatearen izena, baina bera izango da, aparkalekua egiten duten unean, urre koloreko plakatxoan agertuko dena: «*Este aparcamiento fue inaugurado siendo alcaldesa de Pamplona Doña Yolanda Barcina etc.*». Euskaraz ez dute idatziko, egon lasai.

Baina gutxienez, 2001eko uztailean, gauaren iluntasunean babestuta hasitako lan hauek, bere kontzientzia zertxobait zulatuko zutelakoan nago. Ez naiz optimista hortik aurrera, ez dut uste Barcinaren hilobi politiko bihurtuko denik Gaztelu plazako zuloa. Baina —tontoaren kontsolamendua— ez dute datozen Sanferminetarako, uste zuten bezala, ia guztia bukatuta edukiko. Ezin izango dituzte epeak bete, eta ezin izango dute, eurek uste bezala, aparkalekuaren lanen amaiera eta hurrengo udal hauteskundearen artean urte beteko epe luzerik izan, denbora tarte horretan iruindar askoren amorrua baretu eta botoa emateko orduan inork kontuan ez zuela hartuko espero baitzuten.

Gertakariak gertakari, ordea, benetan kezkarria da gaur egungo agintariak kultura trapu zahar gisa erabiltzeko duten joera; erabateko instrumentalizazioan erori izana, pragmatismoaren eta modemotasunaren izenean. Kulturak ez du baliorik berez agintarientzat. Etekinak behar

dira. Aparkaleku proiektua aldatu eta jende asko erakartzea lortuko lukeen museo handi bat egitea Gaztelu plaza azpian? Beharbada onartuko zuketuen hori garaiz pentsatu izan balute —azken batean eraikin bat egin daiteke, zementua sartu, dirua mugitu, eta museoaren kudeaketa norbaiten esku utzi—, baina harrokeriak ez die uzten euren erabaki bakar bat ere erratua izan daitekeela aitortzen. Kontua etekinak ateratzea da!

Gasteizen ere, ez dakit garai batean autobus geltoki zen orubean indusketa arkeologikorik egin den, baina arte garaikidearen museoa egiteko lanetan, Artium izen ponposoaren atzean, badirudi museoaren eraikinari museoaren edukiei baino garrantzi gehiago ematen diotela. Badira museo horretan izango diren lanen artean benetako garrantzia dutenak, baina kultura agintariak, beste behin ere, nahiago izan dute eraikina bera saldu, animaziozko bideo birtual erakargarriak egin museoa nolakoa izango den erakusteko, eta turismo zirkuitutan sartu ahal izateko ahalegin guztiak egin. Kontua jendea Gasteizera hurbiltzea da, berdin dio zertara. Parke tematikoa egitea ere pentsatu zuten, baina atera ez zaienez, kultura aitzakia polita izan daiteke. Ondo ikusia dago, gainera! Baina etor dadila jendea eta utz ditzala sosak, bai museoan bertan, bai Santa Maria katedral zaharrean egiten ari diren indusketa lanak ikusten, eta baita inguruko jatetxe, hotel eta tabernetan ere. Zoologiko bat jarri balute ere emaitza antzekoak lortuko zituzketen, baina zoologiko bat ez da kultura bezain *chic*-a. Kontua dirua da, eta kultura aitzakia. Eta ez naiz ari fundamentalismo sinplista batetik hitzetan, ez. Behin baino gehiagotan esan dut kulturaren kontzeptua ezin dela gai akademikoetara murriztu, eta derrigorrezkoa dela sormen kulturala bultzatu eta jendearen arreta piztea, bi gauzak batera. Bilboko Arte Ederren museoak azkenaldi honetan zentzu horretan egindako lana ere goraiatu dut behin baino gehiagotan. (Baina Zugaza ere Madrilera eraman dute orain, Prado zuzentzera). Kulturaren erabilpen zekenak haserretzen nau benetan; gaurko ustezko distirak, bihar erabateko iluntasun bihur daitezkeelako. ¶